

ВАРК-ын ээлжээтэ хуралдаанай удаа түрэн бодолнууд
Буряад арадай соёл болбосоролые бүрин зандань үлөөхэ, хүгжөөхэ талаар арга боломжонууд ямар бэ?

с.3

Уважаемые читатели!

Страница «Восточная пчелка» приглашает желающих учиться бурятскому языку на первое занятие. Словарь-минимум, скороговорки, загадки, кроссворды станут традиционными на этой полосе.

с.16

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

Буряад ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-нээ гарана

Бүгэдэ арадай сонин

Дүхэриг

2011 оной августын 4 Четверг

№30 (21827) №30 (742)

Зунай һүү-һинь үлүү хүүхэгшэ хонин харын 5 гарагай 5

www.ynen.ru

АМЕРИКЫН ЭРДЭМТЭН РОБЕРТ МОНТГОМЕРРИ: «БУРЯАД ХЭЛЭ ҮЗЭХЭДЭ ОРЁО, ГЭБЭШЬЕ ҮГЭНҮҮДЭЙНЬ ЖАСА УГАА БАЯН»

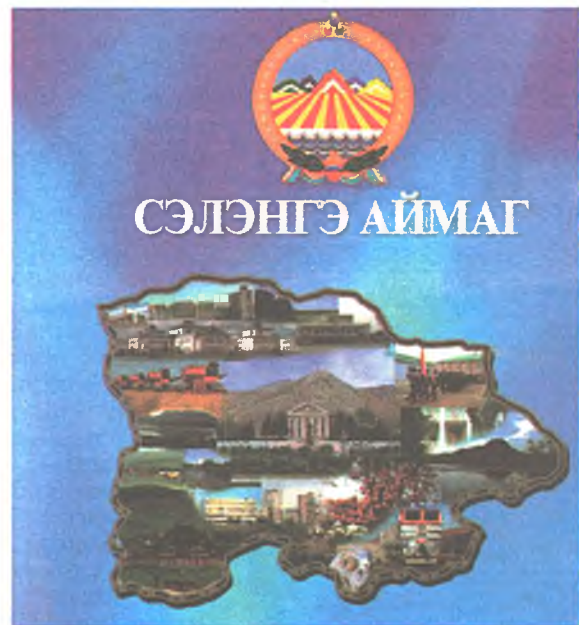
Р. Монтгомери Ц. Б. Базарова багшатаяа

РОССИИН-АМЕРИКАН ФОРУМДО АМЕРИКЭ НЭЭ БОЛОН РОССИИН 37 РЕГИОНУУД ҺАА ХАБААДАГШАД ЕРЭЭ

Любовь БУРДА: «Сибирин федеральна округто байгша ондо 8 хүүгэдэй эсэрлигүүд баригдаа. Тэдэнэй 4-ннинь Буряад Республикада. Энэ ехэ хайн гэжэ һананаб».

с.9

Монгол ороной Сэлэнгэ аймагай болон Буряад Республикын Хяагтын, Зэдын аймагуудай харилсаан бэхижэһээр. Энэ хэрэгтэ Сэлэнгэ аймагай нэгэдэмэл больницын ахамад врач Жигжидсуренэй Од гэгшын хубита ехэ.

с.6

«Буряад үнэн» сониной 90 жэлэй ойдо

БУЯНТАЙ ДАМЖУУЛГА - БУЛТАНАЙ АНХАРАЛДА

Байгша оной августын 6-һаа Байгалай мэдээсэлэй кабельна телевиденээр «Буряад үнэн-Дүхэриг» сониной 90 жэлэй ойдо зорюулагдаһан дамжуулгануудаа забхарлалай удаа дахинаа эхилхэмнай.

Энэ дамжуулгыемнай Буряад Республикын арадай артист, РФ-гэй, РБ-гэй болон Монголой соёлой габьяата ажал ябуулагша, РФ-гэй Журналистнуудай холбооной гэшүүн Гүнзэн-Норбо Цыренович Гунзынов хүтэлэн ябуулха.

Б. БАЛДАНОВАЙ фото

С. ДОНДОНОВАЙ фото

АЖАЛЛАДАГ ПЕНСИОНЕРНҮҮДТЭ НЭМЭЛТЭ МҮНГЭН ҮГТЭХЭ

Ажалладаг пенсионернүүдэй стаж ургажа байна, тиймээхэ гэднэй салинһаа страховой мүнгэн абтана, тэршэлэн пенсиень хубилган нэмэхэ хэрэгтэй болоно. Буряад Республикада ажалладаг 117 мянган пенсионернүүдэй пенси нэмэгдэхэ юм.

Республика дотор ажалаа үргэлжлүүлжэ байһан пенсионернүүдтэ нара бүри дунда зэргээр нэмэлтэ болгон, 90 түхэриг шахуу мүнгэн үгтэхэ байна. Республикынай ПФР-эй таһагаар нара бүхэндэ пенсидэ 10,6 миллион түхэриг гаргашалагдаха юм.

Буряад ороной Пенсионно жасын мэдээсэһэнэй ёһоор, ажалайнгаа пенсиин страховой хубин хубилган нэмэхэ эрхэдэ пенсидэ абажа эхилһээр 12 харын һүүлдэ, пенси абаха болоһонойнгоо гү, али һүүлшын хубилган нэмэһэнэй (тааруулан бүрилдүүлгын) удаа ажалаа үргэлжлүүлэн, ажалье хүтэлдэг эмхиин страховой түлбэриень ПФР-тэ дамжууланһаань дулдыдаха болоно.

Ажалай пенсиин страховой хубиень нэлгэн хубилгаха (стра-

С.Г.Тапханаева

ховой түлбэриень хараада абан) хоёр онол арга бии. Пенсионно жасада хандаагүй зондо РФ-гэй Пенсионно жасада ороһон мэдээсэлэй ёһоор нэмэлтэн тоолон бүридхэгдэхэ байна. Энэһэнээ гадна өөрынгөө мэдүүлгын гуримаар пенсидэ нэмүүлхэ эрхэ пенсионернүүдтэ олгодоно. Тиймээхэ пенси абадаг ПФР-эй газарта мэдүүлгэтэйгээр хандахада болоно.

Светлана НАМСАРАЕВА.

ШЭДИТЭЙ ОНЬ ҺОН ТҮХЕЭРЭЛГЭ

«Молоко Бурятия» гэхэн ОАО-до Москваһаа түмэр харгыгаар шэнэ пастеризованио һү худалдан гаргаха автомат асарагдаа. Германида хэгдэһэн энэ автомат һү буйлуулдаг томо түхээрлэгтэймнай мүрысэни лаха аргатай. «Ухаатай» энэ автомат худалдан абагшадтай хэрэгтэй хэмжээгээрнэ һүеэ үгэхэ юм ха.

Улаан-Үдымнай Бабушкинай үйлсэдэ сетевой нэгэ магазиндань һүнэй автомат (молокомат) оньһожоруулагдаха байна. Һүнэйһэн сэн арада тааруу – 1 литрын 25 түхэригтэ байха.

Тийгэжэ ехэ һүнэй хаагдаха үедэ худалдан абагшадшые, предприятишые адли олзо орошотой болохо.

«Манда нютагаймнай һүн, һүнэй продуктууд хэрэгтэй» гэжэ фирменэ магазиндань уулзаһан наһатай худалдан абагшадтай Найдан, Балдан Цыдыповтэн онсолжо, «манай тала дайдаар бэлшэһэн үнээдэймнай һүн манда аша туһатай» гэжэ нэмээ һэн. Үнэхөөрөө һайхан ногоон сай тетрапакедүүд соохи һүөөр шанаха аалши?! Манай «Бурятия», «Буряад үнэн» газетэнүүдэй мэдээсэһэнэй ёһоор ойн ба-

ярай үдэрнүүдтэ РФ-гэй Правительствын Түрүүлэгшэ В.В.Путинай республикынай промышленностьда, олзын хэрэгтэ хабаатай ажалшадтай үнгэргэһэн зүблөөнэй үедэ «Молоко Бурятия» ОАО-гой директор, Пү буйлуулгын холбооной түрүүлэгшэ А.Л.Раднаев үгэ хэлэжэ, Россиин премьер-тэи өөрынгөө предприятиян түсэбүүд тухай тэмдэглээ һэн.

Даржана ЦЕЛОВАЛЬНИКОВА.

ЖУРНАЛИСТНУУД АМЕРИКЭ ОШОХОНЬ

РБ-гэй Правительствын брифинг дээрэ «Открытый мир» гэхэн уласхоорондын программын ёһоор журналистнуудай хүдэлмэринүүдэй конкурсын үрэ дүнгүүд сонсогдоно.

Федерациин Сөвөдэй гэшүүн В.Б.Малкинай «Эра» гэхэн буян үйлдэлгын жааар энэ конкурс эмхидхэгдээ. Тэрэнэй темэнь гэхэдэ, «Россиин бүридэлдэ Буряад ороной хайн дураараа ороһоной 350 жэлэй ой» болоно.

Тус конкурсдо 30 хүдэлмэри ороһон байна. «Ариг УС» телекомпаниин корреспондент Александр Малханов, «Байкал-Медиа-

Консалтинг» ИА-гай ахамад редактор Андрей Думпер, Ахын аймагай «Аха» гэхэн районно газетын редактор Надежда Дугарова, БГТРК-гай корреспондент Маргарита Гырылова, «Инноватор» журналай корреспондент Тамара Нагуслаева гэгшэд энэ конкурсдо илаба. Сенаторай туһалагша Ю.К.Иванов дипломуудые, сертификатуудые тэдэндэ барюулаа.

«Открытый мир» гэхэн программаар хараалагдаһан стажировкоор манай коллегинүүд Америкэдэ гараха. Октябрь нарада тэдэнэр аяар холын США зорихо юм.

Д.ЦЕЛОВАЛЬНИКОВА.

Александр Малханов ба Юрий Иванов

С.ДОНДОВАГАЙ фото

ХАШАГ ҺАА БЭЕЭ ХАМГААЛЫТ!

Буряад орондой хашагта хазуулан хоёр эршүүл наһа бараа. Хамта дээрэ хашагай энцефалит үбшэндэ 39 хүн, тэдэнэй 10-ниинь - Улаан-Үдэдэ, 8-ниинь - Түнхэнэй, дүрбэниинь Кабанскын аймагуудта нэрбэгдэһэн байна. Үшөө 10 хүн боррелиозоор, 14 хүн рикетсиозоор үбдөө. Хамта дээрэ хашагта хазуулан, бэе дээрэ олоһон 2334 хүн түргэн туһаламжада хандаба.

Ой соохи үлир жэмэс, хархяаг суглуулхаяа ошоһон зон бээ хамгаалан, Претикс, Москитол, Пикник-антиклевш, ДЭТА, Фумитокс-антиклевш, Тайга хэрэглэхэ зэргэтэй. Тийхэдэ хүн бүхэн өөрыгөө 10-15 минута, тийн 20-30 ми-

нута болоод, бээ шалгажа, хубсаһаа нэжэржэ байха болоно. Харин 2 час болоод, хубсаһаа тайлажа, хармаан, бусад газараа шэнжэлхэ ёһотой.

Эгээл аша үрэтэй хамгаалалта гэхэдэ, хашагай вируснэ энцефалидһаа тусхай тарилга (прививкэ) болоно. Хашагта хазуулан, тэрэ дары хотын инфекционно больницын иммунопрофилактикын кабинеттэ хүдэлмэрин сагта, харин бүхэли сүүдхэ соо больницын (Пироговой үйлсын, 9 «а») приемно покойдо хандаха аргатайт. Телефонийн: 41-67-23.

Людмила ОЧИРОВА.

АГЛАГ ҺАЙХАН АГА ҺАА МЭДЭЭСЭНЭ

ШЭНЭ ТУРБАЗА

НЭЭГДЭЭ

Максимиха һууринда шэнэ турбаза нээгдээ. «Спортивна Ага» гэхэн Агын Бурядай тойрогой захиргаанай, Дулдаргын районной болон «Спортивна Ага» гэхэн нийтын жасын хамтын проект болоно.

«Бүргэдэй хатар» гэжэ нэрлэгдэһэн буряад барилдаанай хоёрдохи фестиваль Россиин Буддын Заншалта Сангхын харгалзалга доро дээрэ нэрлэгдэһэн жаса эмхидхээ. Эндэ Агын, Монголой, Буряад ороной бэрхэ барилдаашад суглараа.

Түгэхэлэй нааданда Цыбик Максаров болон Чулунбат уулзажа, Агын барилдаашан абсолютна чемпион болоо. Монголой барилдаашан Энхэбаяр бүргэдэй хатар эрхимээр гүйсэдхэжэ, онсо шалгараа.

АГЫН ДАСАН

МУЗЕЙТЭЙ БОЛОБО

Байгуулагдаһаар 200 жэлэйнгээ ойн баяр тэмдэглэхээ байһан Агын дасан шэнэ музей нээлгэдэ бэлдэхэл хэжэ байһай. Энэдхэг, Непал, Вьетнам, Монгол, Лаос, Япон гүрэнэй үндэр ехэ сахил санваартанай үгэһэн бэлэгүүд энэ музейдэ наринаар хадагалагдаха юм.

1991 ондо Гэгээн Түрэлтэ Далай лама Ага ерэхэдэ, алталан Будда бурханай хүрэг бэлэглэһэн байгаа. Энэ бэлэгын баһал музейн хойморго тахигдаха юм. Агын дасанай ламанар музейн байһан барилгада туһалыт гэжэ арад зондо хандана.

Забайкалиин хизаараар Россиин Буддын заншалта Сангхын дид хамба Цырен лама хани арадуудай хоорондо хани барисаа бэхижүүлгэдэ ехэ хубитаяа оруулһанайнгаа түлөө Хани Барисаанай орденээр шагнагдаа.

ШЭНЭ НОМ ХЭБЛЭЛДЭ

БЭЛДЭГДЭНЭ

Агын Бурядай автономно тойрогой хүндэтгэ эрхэтэд тухай ном хэблэлдэ бэлдэгдэжэ байһай.

«Агын Бурядай автономно тойрогой хүндэтгэ эрхэтэн» гэхэн нэрэ зэргэдэ 1981 онһоо эхилжэ 54 габьяата хүнүүд хүртэнхэй. Хара-Шэбэрэй суута колхозой түрүүлэгшэ Бальжинима Мажиевич Мажиев энэ нэрэ зэргэдэ эгээл түрүүн хүртөө. Тэрэнэй хүбүүн тойрогой захиргаанай хүтэлбэрилэгшэ Сокто Мажиев шэнэ ном хэблэхэ үүсхэл гаргаһан байна.

Баяр Баясхаланович Жамсуев хүндэтгэ эрхэтэдэй тоодо оронхой. Тэрэ мүнөө Забайкалиин хизаараар ахамад федеральна инспекторээр хүдэлнэ. Энэ ном соо оруулагдахаар суглуулагдажа байһан материалнууд, фото-зурагууд онсо шухаг юм.

ҺОЁД УГСААТАН

ҺАЙНДЭРТӨӨ БЭЛДЭНЭ

Ахын аймагай Сорог тосхондо һоёд яһатанай һайндэр республикын хэмжээндэ сентябрь нарада үнэргэгдэхэнь. Тэрэнэй үедэ уласхоорондын эрдэмэй-практическа конференци үнэргэгдэжэ, үндэһэн соёлой уг баялигуудые хамгаалха, хүгжөөхэ асуудал зүбшэгдэхэ байна.

Конференциин хүдэлмэридэ Россиин Эрдэмэй академиин Сибириин таһагай Биологическа институтдай, тийхэдэ Монгол, Буддын шажан, Түбэд орон шэнжэлдэг институтдай эрдэмтэд хабаадаха юм. Эдэһэнээ гадна Монгол ороной, Германия, Украинын эрдэмтэд хабаадана. Тэршэлэн Ангарск хотын гүрэнэй техническэ академиин, тийхэдэ Бурядай гүрэнэй университетдэй, Зүүн Сибириин гүрэнэй соёлой болон искусствын академиин, Зүүн Сибириин гүрэнэй технологическа университетдэй эрдэмтэд, Буряад Республикын Байгаалин нөөсөнүүдэй министрствын мэргэжэлтэд хабаадаха. Хойто голой аршаан булагуудтай байгаалин һайхан булангуудар конференцидэ хабаадагшад аянишалха юм.

Людмила ОЧИРОВА.

Мүнөөдэрэй шухала асуудал

БУРЯАДАЙ СОЁЛ БОЛБОСОРОЛ ТУХАЙ БОДОМЖОНУУД

Бүгдэ буряадай соёл хүгжөөлгын эблэлэй ээлжэтэ табатахи хуралдаан дүүрэнээр нара үлүүтэй саг үнгэрөө...

Мүнөө болоходо хуралдаанай ямар хайн талынь эндэ тэмдэглэмээр байна гэжэб гэхэдэ, табан секцидэ хубааржа, су- гларагшад ехэ хөөрөлдөө эрхилээ...

Бүхы дээрнэ абаад үзэхэдэ, бү- тээгдэхээр хараалагдаһан зорилгонууд хадаа буряад арадые, үндэһэн соёлыень хүгжөөхэ хэрэг ябуулгануудай програм- ма зоёохо үндэһэн боложо үгэхэ арга- тай...

Россиин олон тоото арадуудай үндэһэ яһанай ашаг туһые жэншэдгүй хараа- да абаһан үндэһэн политика гүрэнэй талаһаа ябуулагдал, энэ хэрэгтэ шиид- хэхи үүргэ дүүргэхэ байна...

Экономико хадаа угсаатанай шэн- жэдэ хабаарха халбари бэшэ гэшэ ааб даа. Гэбэшье ажахы эрхилхэ өөрын ил- гаа, заншал арад бүхэндэ баримталдаг

гээшэ. Илангаяа хүдөө ажахыгаар аба- жа харахада, хони, адуу үсхэбэрилхэ гээд заншалан ажалтай арадууд байна ха юм...

Буряад нютаг гээшэмнай үндэһэн соёл хүгжөөхэ, бүрин зандань үлээхэ ехэ арга боломжотой. Монгол оронтой ашагтай холбоо барисаатай Буряад орон Россиин бусад...

Буряад хэлэнэй байдал бодотоор аба- жа харахада, тиимэшые хайн бэшэ. Эхэ орон тухай уряануудаар байдал хубилга- ха аргагүй...

Тиимэһээ түрэл хэлэ бүрин зандань үлээхэ гэбэл, ашагтай талаһаань бодо- жо үзэхэ болонобди. Буряад хэлэ мэдэхэ шухала гэһэн ашагтай, туһатай эрхэ бай- дал байгуулха шухала. Хамтын хүсэл хэ- рэгтэй...

Буряад хэлэн дээрэ гарадаг хэблэлүүдэй болон сэтгүүлүүдэй дүүргэхэ үүргэ тон ехэ. Мүнөө тэдэ хүндөөр амидарна, олзын хэрэг эрхилдэг хэблэлүүдтэй үрдилдэн тэмсэнэ...

«Буряад үнэн» сонин байгуулагдаһаар 90 жэл болохонь. Угсаата зоной хэлэ са- хин абажа ябаһан хэблэл болоно бшуу. Декабриин 23-да бидэ буряад хэлэн дэ- эрэ гарадаг хэблэлүүдэй фестиваль үнгэргэхэ түсэбтэйбди...

Э.Д. Дагбаев

эрэ гарадаг номууд, сэтгүүлүүд респу- бликын нэрэ хүндые үргэхэ зүйл боло- но. Гүрэнэй болон ниигэм олоной дэм- жэлгэтэй байбал, Буряад ороние хайн талаһаань түлөөлхэ аргатай...

Үндэһэн соёл хүгжөөхэ хүсэл орол- долгонуудаа нэгэдүүлгэдэ эрдэм хурал- сал ехэ үүргэ дүүргэхэ байна гэжэ бидэ, хуралсалай болон эрдэм ухаа- най халбарийн түлөөлэгшэд, хананабди. Тиэхэдэ үндэһэн арадайнгаа соёлые бүрин зандань үлээлгэдэ залуушуулые ха- баадуулха шухала...

Аргагүй шухала бэшэ аад, энэ байдал- да түлөөлхэ аргатай зүйлүүд бии гэшэ. Жэшээлхэдэ, Хальмагта тушаалта нюур- нуудай кабинетүүдэй үүдэндэ хальмаг хэ-

лэн дээрэ оршуулагдажа, нэрэ, обогынь, тушаалынь заагдажа бэшэгдэһэн байдаг. Үйлсэ болон талмайнуудай нэрэнүүд ту- хай хэлэһэнэйшые үлүү, үндэһэн хэлэн дэ- эрээ нэрлэгдэдэг гэжэ ойлгосотой...

Пүүлэй үедэ манай республикын нэрэ хүндэ үргэхэ, олондо харуулха, мэдээ- сэхэ зүйлүүдтэ ехэ анхрал хандуула- дана, энэ шэглэлээр хүдэлмэри тон зүб ябуулагдана...

Росси дотор абажа харахада, үндэһэ яһатанай хоорондох харилсаанууд ти- имэшые амгалан бэшэ гэжэ байдалнай харуулна. «...Элдэб үндэһэ яһатанай, элдэб шүтөөн мүргэлтэй хүнүүдэй бэр- хэтэй асуудалнуудые элирүүлжэ, хам- та зүбшэхэ, тэдэниие шиидхэхэ ашагтай арга бэдэрхэ эшэ үндэһэн болгохо бодолтойгоор Бүхэроссиин арадай фронт байгуулагданхай» гэжэ хаяхан Россиин Правительствоын Түрүүлэгшэ В.В.Путин мэдүүлһэн байна...

Росси гүрэнэй бүридэлдэ Буряад оро- ной ороһоор 350 жэлэй оёе тэмдэглэ- хэ үедэ манай эндэхи арад зон эб хам- та ажаһууна гэжэ бүхы гүрэн дотор эли- шэлэн харуулаа. Хэр уһаа хойшо Буряад орондо олон үндэһэ яһатан энэ амгалан ажаһуудаг, адли эрхэтэй байна гэшэ. Харин демократиин болон дэлгүүрэй экономикын мандаһаар, зарим хүнүүд бүлэгүүд болон тодоржо, хоорондоо үрдилдэн тэмсэдэг болонхой. Эконо- микын гү, али социальна халбаришые байг, эгээл үнэтэ зүйлүүдые бүрин зан- дань манай үлээхэмнай тон шухала бол- лоод байна. Буряад арад өөрынгөө онсо шухаг соёл болбосоролые бүрин зан- дань үлөөжэ, хүгжөөжэ шадаһай гэжэ ехэ хүсэгдэнэ.

Эрдэм ДАГБАЕВ, «Бурятия», «Буряад үнэн» сонинуудай ахамад редактор, ВАРК-ын нэгэдэхи вице-президент.

МОНГОЛОЙ АМАН ЗОХЁОЛ ҺОО

Монголшуудай дунда дэлгэрһэн аман зохёолой богонихон хэмжээнэйшые наа, хүн зоной ажамида- ралда аргагүй туһатай үгүүлэлнүүдые монголһоо ор- шуулжа, хүндэтэ уншагшадай анхаралда зориулбаб.

Буряадай ажаһуужа байгаа нютагуудта хургаалай эдэ үгэнүүд, магад, ондоогооршые наа, зүгөөр удхань адли байха гэжэ ханадагби.

БЭЕ ТУХАЙ

- 1. Энэ бэе хэбэрэг болобошые, Эрхим нэрэ мүнхэ шуу.
2. Паруул ухаанһаа үлүү Пайн нүхэр байдаггүй.
3. Мунхаг нүгэлһөө үлүү Муу дайсан байдаггүй.

ОЛОН ЯНЗЫН ҺУРГААЛ ҮГЭНҮҮД

- 1. Олоной дотор үгэээ шэнжэ, Гансаараа ябахадаа, сэдхэлээ шэнжэ.
2. Хураахын тулада бү шуна, Арьбихахын зохидто мэргэшэ.
3. Бэрхэдэ бү сухалда, Хүнгэндэ бү дашуура.
4. Өөрын туһа урид үгэ, Нүхэрэй туһа һүүлдэ аба.
5. Хахасашагүй нүхэрые Марташагүй үгөөр бү гомодхо.

НАЙМАН ХҮНГЭН ҮГЭНҮҮД

- 1. Минихине зүб гэжэ бардамлахые Мунхаг тэнэг гэнэ.
2. Шинихине буруу гэжэ дарлагшые

- Дошхон тэнэг (хэрээги) гэнэ.
3. Уһанай булангир арилгай гэбэл, Уһаа бү худхагты.
4. Олоной наһаа найжаруулха гэбэл, Бү эсэргүүсэгты, бү харшалуулагты.
5. Хада, уула хэды үндэр болобошые, Нара, нара яажа халхалха бэ.
6. Хара хорон хэды аймшагтай болобошые, Уйлын үри яажа мэхэлхэ бэ.

АБАХА, ГЭЭХЫН ДҮРБЭН МҮРТЭ

- 1. Бата шэн зоригоор Номой амта абаха. Ханамжатай хайхан үгөөр Мэргэдэй эрдэм абаха.
2. Баясхаланта хайхан шарайгаар Олон уласай (дүрэ) дура абаха.
3. Байха эд таваараар Сагай жаргал абаха.
4. Хэн эрдэмтэй бол, Тэрэндэ туһа бии. Хэндэ эб (зохимжо) бии бол, Тэрэндэ нүхэр бии.
5. Хэндэ эрхэ бии бол, Тэрэндэ нүгэл бии.

V. ЗАН АБАРИ

- 1. Сайд эрдэмтэн Шадаха үгыдөө зобоно.
2. Өөрын бусад Мэдэхэ үгыдэ зобоно.
3. Сайд эрдэмтэн Өөрынгөө бзешэ гуйна.
4. Үсөөхэн хүн Бусадһаа гуйна.
5. Билдагууша үгэ Эрдэм муудхуулна, Худхана (самааруулна).
6. Үсөөхэн ябадал Муу болобол, Ехэ бодолго самааруулна.

УГАЙ БЭШЭГ

- 1. Мүнөө үедэ залуу үетэн, аха, дүүнэр уг гарбалаа Буруу, эли тодоор мэдэнэ үгы.
2. Тиимэһээ аха, дүүнэр хоорондоо гэр бүлэ болоно.
3. Энээн тухай угай бэшэг заажа үгэнэ:
а). Өөрһөө дээшэ найман, өөрһөө доошо найман үе хайн тооложо хураха.
б). Тингэжэ саашадаа Найман үеһөө эжилжэ, аха, дүүгэй холбоо холодоно.
в). шуһан, мяхан түрэлэй холбоо холодоно ха.

ДҮҮРГЭЛТЫН ҮГЭ

Нэгэ таабари тааябди:

Даадар даадар шубуун Далан дээрэ бэшэгтэй. Далай ламын шабинар Хэлэн дээрэ бэшэгтэй!

- Энэ юун бэ? Таагты!

Дулма ДАРИЖАПОВА.

Улаан-Үдэ.

БУРЯАДАЙ ПРАВИТЕЛЬСТВО: ҮДЭР ҮДЭРЭЙ АЖАЛ ХЭРЭГҮҮД 2011 оной июлиин 25-29

Буряад Республикын Президент – Правительствын Түрүүлэгшэ Вячеслав Наговицын июлиин 25-да Правительствын гэшүүдтэй, республикын гүйсэдхэлгын засагай зургаануудай хүтэлбэрлэгшэдтэй түсэблэлгын зүблөө үнгэргөө. Багашуулые хамгаалха асуудалаар Росси болон Америкын Холбоото Штадуудай түрүүшын хуралдаа үнгэргэхэ эмхидхэлэй хорооной зүблөө тэрэ хүтэлжэ үнгэргөө. Энээнһээ гадна Улаан-Үдэ хотын гүрэнэй тэд хэмжэдэ хүртээн предпритинуудар ябажа хараа. Ерэхэ үбэлэй дулаасуулгын хаһада бэлдэлгын асуудалаар үнгэргэгдэһэн зүблөөндэ хабаадаа. Сибириин федеральна округоор Россиин Федерациин Президентын Бүрин эрхэтэ түлөөлэгшэ В.А.Толоконский тэрэниие хүтэлжэ үнгэргөө. Июлиин 26-да Вячеслав Наговицын Сибириин федеральна округоор прокуратурын албан зургаануудай ажал ябуулгын дүнгүүдээр үнгэргэгдэһэн зүблөөндэ хабаадаа. Тэрэниие Россиин Федерациин Генеральна прокурор Ю.Я.Чайка үнгэргөө.

Июлиин 27-28-да республикын толгойлогшо Северобайкальск хото, тийхэдэ Хойто-Байгалай аймаг албанай хэрэгээр ошожо ерээ. Июлиин 29-дэ Буряадай Президент олон хүүгэдтэй гэр бүлэнүүдтэ гэр байра абаха сертификадуудые баруулаа. Акционернэ «3-дахи ОГК» бүлгэмэй генеральна директор А.Е.Николвтэй уулзажа хөөрөлдөө. Правительствын зүблөө, тийхэдэ хэдэн хүдэлмэрилгын уулзалгануудые үнгэргөө.

Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшын уялгануудые дүүргэгшэ Николай Михайлович Зубарев Буряадай Президентын дэргэдэ үнгэргэгдэһэн түсэблэлгын зүблөөндэ хабаадаа. Энээнһээ гадна Сибириин федеральна округоор Россиин Федерациин Президентын Бүрин эрхэтэ түлөөлэгшэ В.А.Толоконский гэгшын үбэлэй дулаасуулгын хаһада бэлдэхэ асуудалаар үнгэргэһэн суглаанда хабаадалсаа.

Экономическа хүгжэлтын талаар Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Александр Евгеньевич Чепик үнгэргэжэ долоон хонгогто Новосибирск хото ошожо, Россиин Федерациин обороны министр А.Э.Сердюков болон Сибириин федеральна округоор Россиин Федерациин Президентын Бүрин эрхэтэ түлөөлэгшэ В.А.Толоконский гэгшэдэй хүтэлбэри дорго оборонно-промышленна комплексын асуудалаар үнгэргэгдэһэн зүблөөндэ хабаадалсажа ерээ. Сибириин федеральна округой мого нотагуудай гүйсэдхэлгын засагай зургаануудай хүтэлбэрлэгшэ энэ зүблөөндэ хабаадаһан байна.

Социальна хүгжэлтын талаар Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшын уялгануудые дүүргэгшэ Алар Валерьевич Дамдинов Буряадай Президентын дэргэдэ, тийхэдэ Правительствын Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшо Н.М.Зубаревтай дэргэдэ үнгэргэгдэхэ түсэблэлгын зүблөөнүүдтэ хабаадаа. Улаан-Үдэ хотын 65-дахи нургуулида хүрөө. Энэ нургуули нуралсалай шэнэ жэлдэ хэр бэлдэнэб гэжэ тэрэ хараа. Нуралсалай эмхи зургаануудай нуралсалай шэнэ жэлдэ бэлдэлгын асуудалаар республикын муниципальна байгуулгануудай толгойлогшонортой видеоконферен-

циин гуримаар зүблөө үнгэргөө.

Россиин Федерациин Президентын дэргэдэхи Буряад Республикын Бүрин эрхэтэ түлөөлэгшэ эмхи Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Анатолий Анатольевич Лехатиной ударидалга дорго Буряад Республикын Правительствын засагай федеральна зургаануудта хандаһан бэшэмэл хандалгануудар хүдэлмэрилөө. Москва хотодо Буряад Республикын үдэрнүүдые бэлдэжэ үнгэргэхэ асуудалаар эндэхи мэргэжэлтэд хүдэлмэри ябуулаа. Россиин Федерациин Экономическа хүгжэлтын министерствын үнгэргэһэн зүблөөндэ эдэ мэргэжэлтэд хабаадажа, инвестиционно проектнүүдые шэлэн абаха асуудал зүбшэлсэһэн байна.

Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо – Президентын болон Правительствын Захиргаанай Хүтэлбэрлэгшэ Петр Луквич Носков Президентын дэргэдэ үнгэргэгдэһэн түсэблэлгын зүблөөндэ хабаадаа. Буряад Республикын Президентын болон Правительствын Захиргаанай бүридэлгэнүүдэй хүтэлбэрлэгшэдтэй зүблөөнүүдые үнгэргөө. Засагай федеральна зургаануудта хүдэлөө. Россиин Федерациин Генеральна прокуратурын делегациин албанай хэрэгээр Буряад орон ерэхэ хэрэг эмхидхэхэ хүдэлмэри ябуулаа. Энээнһээ гадна 2011 оной декабрь нарада Гүрэнэй Дүүмэдэ үнгэргэгдэхэ хунгалтануудта бэлдэхэ эмхидхэлэй хүдэлмэри тэрэ залан хүтэлөө.

Захиргаанай бүридэлгэнүүдэй мэргэжэлтэд Президентын болон Правительствын хүдэлмэриие олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдтэ мэдээсэхэ хүдэлмэри ябуулаа. Июлиин 25-да соёлой министрэй орлогшо С.А.Добрынин республикын «Арун» гэхэн эвенкнүүдэй соёлой түбэй директор Н.Е.Шеметова гэгшэдтэй олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй түлөөлэгшэдтэй уулзалга эмхидхэ. Июлиин 29-дэ Ород географическа бүлгэмэй түлөөлөгшэдтэй пресс-конференци эмхидхэжэ үнгэргөө. Улаан-Үдэ хотын шэнэ үйлсэдэ П.Р.Атутовай нэрэ олгохо тухай Правительствын тогтоолой түлэб зохёон хараалха хүдэлмэри эндэхи мэргэжэлтэд ябуулаа. Республикын аймагуудай элүүржүүлгын лагерьнуудые тэдэ шалгаа. «2011 оной зунай хаһада Байгал нуурай эрье шадарай газар санитарна талаар ариг сэбэр болгохо болон энээн худар амаралта эмхидхэхэ хэмжээ ябуулганууд тухай» Правительствын захиралта хэр дүүргэгдэнэб гэжэ шалгаа. Министерствэнүүд болон албан зургаануудай «2011-2015 онуудай Буряад Республикын социально-экономическа хүгжэлтын программа тухай» Буряадай Хуулиие бэлүүлгээр Правительствын абаһан индикативна түсэбэй хэмжээ ябуулгануудые дүүргэлгын хойноһоо тэдэнэр хиналта бэлүүлээ. «Угай зам», «Буряадай түүхэ бэшэгүүд, үлгэр домогууд» болон бусад номуудые хэблэлгэдэ туһалха хүдэлмэри тэдэ ябуулаа. Тийхэдэ хойто зүгэй, Сибириин, Алас Дурна зүгэй үндэһэн үсөөн тоото арадуудай соёлой түбүүдэй ажал ябуулгын регионууд хоорондын хоёрдохо харалга, тийхэдэ «Болдёр» гэжэ эвенкнүүдэй хайндэр эмхидхэжэ үнгэргэлгэдэ эндэхи мэргэжэлтэд хабаадаа.

Буряад Республикын Президентын болон Правительствын хэблэлэй албан.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИИН ТҮСЭБ

2011 оной августын 1-5

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ М.М.ГЕРШЕВИЧЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН

- Зүблэхэ зүйл:
1. Арадай Хуралай хороонуудай июлиин 25-аа 29 хүртэтэр дүүргэһэн хүдэлмэри тухай мэдээсэл (элидхэлшэд: хороонуудай түрүүлэгшэнэр)
01.08. 11.00 Арадай Хуралай бага танхим
2. Арадай Хуралай июлиин 25-аа 29 хүртэтэр үнгэргэһэн хэмжээ ябуулганууд тухай Эмхидхэлэй таһагай мэдээсэл (элидхэлшэ О.А.Бадлуев)
3. Арадай Хуралай хиналтын документнүүдые гүйсэдхэлгын байдал тухай Эмхидхэлэй таһагай мэдээсэл (элидхэлшэ О.А.Бадлуев)
4. Буряад Республикын хуулинуудые федеральна хуули ёһонуудтай зохилдуулгын хойноһоо хиналта тухай (элидхэлшэ О.А.Бадлуев)
5. Арадай Хуралай августын 1-һээ 5 хүртэтэр түсэблэһэн хэмжээ ябуулганууд тухай (элидхэлшэ О.А.Бадлуев)
6. Июлиин 25-аа 29 хүртэтэр Хуули ёһоной управлениин дүүргэһэн хүдэлмэри тухай мэдээсэл (элидхэлшэ М.В.Дампилова)
7. Июлиин 25-аа 29 хүртэтэр Мэдээсэлэй-шэнжэлэлгын управлениин дүүргэһэн хүдэлмэри тухай мэдээсэл (элидхэлшэ Е.Б.Буянтуева)
8. Арадай Хуралай ажал ябуулга тухай республикын хэблэлнүүдтэ июлиин 25-аа 29 хүртэтэр толилуулһан материалнуудай шэнжэлэл тухай олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдээр хүдэлмэрин талаар таһагай мэдээсэл (элидхэлшэ С.В.Соголов)

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХЭРЭГҮҮДЫЕ ЭРХИЛЭГШЫН – АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЫН УЯЛГА- НУУДЫЕ САГ ЗУУРА ДҮҮРГЭГШЭ В.Г.ТАРХОВАЙ ҮНГЭРГЭХЭ ХҮДЭЛМЭРИЛГЫН ЗҮБЛӨӨНҮҮД

- Зүблэхэ зүйл:
1. Буряад Республикын Арадай Хуралай 2011 оной августын 1-һээ 5 хүртэтэр түсэблэһэн хэмжээ ябуулганууд тухай
01.08. 13.30 Арадай Хуралай бага танхим
2. Буряад Республикын Арадай Хуралай хиналтын документнүүдые гүйсэдхэлгын байдал тухай
3. Элдэб асуудалнууд

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДА Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон финансын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Д.Э.Доржиев)

Зүблэхэ зүйл:
Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжэтэ 23-дахи сессидэ зүбшэгдэхэ асуудалнууд 04.08. 10.00 каб.231

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нотагай өөһэдэн хүтэлбэрин, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.С.Скосырская)

Зүблэхэ зүйл:
«Буряад Республикын дэбисхэртэ адвокатурин ажал ябуулгын зарим тэдэ асуудалнууд тухай» Буряад Республикын Хуулиин 6-дахи статьяда хубилалта оруулха тухай» Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
02.08. 14.00 каб.322
Зүблэхэ зүйл:
«Буряад Республикада муниципальна албан тухай» Буряад Республикын Ху-

улиие бэлүүлгын ябаса тухай» Буряад Республикын Арадай Хуралай Советтэ асуудал бэлдэхэ тухай
03.08. 14.00 каб.322
Зүблэхэ зүйл:
«Буряад Республикын Арадай Хуралай Регламентда хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоолой түлэб тухай
04.08. 14.00 каб.322

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.А.Павлов)

Зүблэхэ зүйл:
Буряад Республикын хуулинуудые федеральна хуули ёһонуудтай зохилдуулха тухай
02.08. 10.00 каб.119
Зүблэхэ зүйл:
2007-2011 онуудай Буряад Республикын Арадай Хуралай хорооной хүдэлмэри тухай тоосоо бэлдэхэ тухай
03.08. 10.00 каб.119
Зүблэхэ зүйл:
«Үрэхэ тарилга тухай» Федеральна хуулида хубилалтануудые оруулха тухай» 553342-5-дахи дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай
04.08. 10.00 каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэһэтэнэй асуудалнуудай, залуушуулай политикын, нийтын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Р.Булдаев)

Зүблэхэ зүйл:
«Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэһэтэнэй асуудалнуудай, залуушуулай политикын, нийтын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хорооной хүдэлмэри тухай тоосоон тухай» Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоолой түлэб тухай
02.08. 10.00 каб.212
Зүблэхэ зүйл:
«Буряад Республикын Арадай Хуралай дэргэдэ олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй журналистнуудай аккредитаци хэхэ Дүримүүдтэ хубилалтануудые оруулха тухай»
03.08. 10.00 каб.212

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)

Зүблэхэ зүйл:
1. «Россиин Федерациин Ажалай кодексдо ажалша коллективүүдэй арсалдануудые хаража үзэлгы болон шийдхэлгы нарижуула хубидань хубилалтануудые оруулха тухай» 503953-5-дахи дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай
01.08. 14.30
2. «Эрдэм нуралсалай талаар Россиин Федерациин зарим хуули ёһонуудта хубилалтануудые оруулха тухай» 560899-5-дахи дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай
15.00
3. «Пенси нөөсэлэлгын мүнгэ зөөриһөө нэмэлтэ түлбэринүүдые түлэлгэдэ мүнгэ номолхо гурим тухай» 5709355-дахи федеральна хуулиин түлэб тухай
15.30 каб.218

Буряад Республикын Арадай Хуралай экономическа политикын, байгаагийн нөөснүүдые хэрэглэлгын болон оршон тойронхине хамгаалалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)

Зүблэхэ зүйл:
«Буряад Республикын хотын барилгын устав тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
04.08. 10.00 каб.211

«Зимушка» урина

Нээлгын баяр ёholолой үедэ: М.А.Копотылина хөөрэнэ

ҮБЭЛДӨӨ ЭРТЭЭН НЭЭ БЭЛДЭЭ!

Наяхан, июлиин 28-най үглөөнэй 10 сахна «Зимушка» гэхэн үбэлэй архан үнэтэ хубсаһанай, гоё найхан малгайнуудай, хүүртигүүдэй, урбуулга дэгэлнүүдэй шэнэ байшан нээлгын баяр ёholоло Улаан-Үдэ хотын Удинска пассажай (Балтахиновай үйлсын 17) хойто таладань үнгэргэгдэжэ, «Ламсан» дасанай лама Эрдэм арамнайнь уншалга ёho гуримаарнь бүтээбэ.

Шэнэ магазингаа гоё моделин малгайнуудые үмдээн эршүүлэнь газар гаража, буряад арадынгаа ёho заншалаар алтан дэлхэйн аршаанһаа, сагаан эдээ хоолһоо дээжыень үргэбэ, ерээдүйнгөө аша үрэтэй ажалайнгаа харгы нээбэ.

Шэнэ байшан нээлгын баяр ёholолдо хабаадажа байһан тус байшангай генеральна директор Маргарита Алексеевна Копотылина (Шэтэ хото) эндэ хүдэлжэ эхилхэ байһан директор Евгения Валерьевна Цыбиковае, наймаашадые, худалдан абагшадые хани халуунаар амаршалан, булганда ажалдань амжалта, ажабайдалдань зол жаргал хүсөөд, эндэ худалдагдаха үбэлэй хубсаһан тухай тодорхойгоор хөөрөө.

Аяар холын Турциһаа, Гонконгһоо, Россиин, бусад газарһаа асарагдаһан, найхан шанартай, мүнөө үсын моододо тааруу, ямаршые наһанай зондо найшааха урбуулга дэгэлнүүд (шуба), дубликонтнууд, архан хүүртигүүд, элдэб хэмжээнэй, уга, богони норка, хара үнэгэнэй, бусад ан амитадай архан дэгэлнүүд худалдан абагшадта дурадхагдана. Түрүүшын үдэр 15 процентээр, харин августын 15 болотор 10 процентээр доошолуулагдаһан сэнгээр эдэ хубсаһан худалдагдаха. Тийн урьһаламжа (кредит) зондо хэхэ 2 банкын хүдэлмэрилэгшэдтэ хандаха аргатайт. Эршүүлэйшые, эхэнэрнүүдэйшые гоёшоо-

хо, үбэлдөө дулаасуулха аятай, гоё модельнүүд бии. Манай байшанда ержэ, дуратай хубсаһаа худалдан абыт гэжэ уринабди, хүлээнэбди, - гэжэ М.А.Копотылина Улаан-Үдэ худалдан абагшадта хандаа нэн.

Тийхэдэ үсөө үсөөхэнөөр (экслюзив) оёгдоһон, хэмжээнэ татан тааруулжа болодог Россиин норко, хара үнэгэнэй малгайнуудые өөртөө тааруулжа туршаабди, наймаашад-консультантнууд туһална, зохидоор хөөржэ үгэнэ. Элдэб сэнтэй, үнэтэй хубсаһа, малгай худалдажа абаха дуратай зон банкын ажалшадта хандана.

- 3 һараһаа 3 жэл хүрэтэр урьһаламжа үгэхэ аргатайбди. Тийн гансал паспортаар 2 мянганһаа 150 мянган түхэригэй эд бараа абахадань туһалхабди, - гэжэ «ОТП-банкын» мэргэжэлтэ А.И.Пушкина ойлгуулна.

- 30 мянгата хубсаһа, малгай абахаа наһанан зон гансал паспортаараа урьһаламжа абаха, харин дээшэ сэнтэй эд бараа абахаа наһанан зон документнүүдээ нэмжэ, ИНН гү, али үшөө мүнэгэнэйнгөө олзо орошо тухай үнэмшэлгэ, тийхэдэ жолоошоной удо-стоверени г.м. асарха болоно. 21 наһанһаа дээшэ наһатай хүнүүдтэ, пенсионернүүдтэ, эрэмдэг бэтэй зондо (инвалидуудта), нэмэлтэ олзо орошотой (бэшүүлэгдээгүй саарһатай) зондо баһал урьһаламжа үгэхэ аргатайбди, - гэжэ энэ байшан соо һууһан «Сетелем BNP Paribas» гэхэн Франциин банкын хүдэлмэрилэгшэ, кредитнэ эксперт Т.С.Дудко найдуулаа.

Үбэлдөө эртээнһээ бэлдэжэ, дулаан, найхан хубсаһа «Зимушка» гэхэн шэнэ байшанһаа худалдан абыт гэжэ урялаабди. Ажалшадтайнь хэлсээ баталжа, газетнүүдтээ захил хүүлэхэ тухай хөөрэлдэбди.

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

ЗУНАЙ НАЙР НАЯРБА

Түнхэнэй аймагай түб Хэрэн тосхондо найн дуранай артистнууд, спортсменүүд, ажалша малша арад зон сугларжа, зунай найр наада үнгэргэбэ. Росси гүрэнэй бүридэлдэ Буряад ороной ороһоор 350 жэлэй ойдо зорюулагдаһан энэ Сурхарбаанай үедэ найн дуранай артистнууд бэлиг шадабарияа харуулаа. Заншалта ёһоороо эрын гурбан наадан үнгэргэгдөө.

- Энэ хэмжээ ябуулгын урда тээ аймагай бүхэ хүдөөгэй байгуулгануудаар зунай найр үнгэргэгдөө, - гэжэ Түнхэнэй аймагай захиргаанай физкультура болон спортын таһагые даагша Чингис Дымшеев хэлэнэ. - Тэдэ бүхэ номинацинуудта өөһэдэньгөө комантануудые табяа.

Энэ удаа үнгэргэгдэһэн зунай найрта хүршэ Эрхүүгэй областин Слюдянкын аймагай, тийхэдэ Монгол ороной Хүбсэгэл аймагай спортсменүүд, артистнууд хабаадаа. Тэрэш-

лэн Улаан-Үдэ хотын «Бест-плюс», «Китой», «Тункатранс-сервис» гэхэн фирмэнүүдэй комантанууд хабаадаһан байна. Түрүүшынхидэ түнхэнэйхид дартс гэхэн спортын зүйлөөр мурьсөө, тийхэдэ хүүгэд гиир үргөө. Хэрэн тосхоной ажаһуугша Николай Петухов дартс гэхэн спортын зүйлөөр түрүү һуури эзэлэ.

Шатар наадаар баһал хэрэнэйхид шалгараа. Любовь ба Лилия Будаеванууд шатар наадаар нэгэдэхи болон хоёрдохи һууринуудые эзэлэ.

Хэрэнэй хажуудаахи аэропорт шадар мори урилдаан эмхидхэгдээ. Толтой нютагай залуушуул мори урилдаагаар эрхимлээ, харин хэрэнэйхид болон далахайнхид тул тутгаа хоёрдохи, гурбадахи һууринуудые эзэлэ.

Тэрэшлэн волейбол, футбол наадан үнгэргэгдөө. Спортын эдэ зүйлнүүдээр 17 ко-

манданууд түрүү һуури эзэлхын түлөө тэмсээ. Футболоор Аршаан һууринайхид нэгэдэхи һуури эзэлэ. Толтойн футболлистнууд хоёрдохи, Жэмһэг тосхоной спортсменүүд гурбадахи һуурида гараа.

Харин волейбол наадаар «ТТС» команда дүрбэдэхи жэлээ нэгэдэхи һуури эзэлбэ. Тийхэдэ Аршаан һууринай волейбол наададаг басагдууд хоёрдохи, Жэмһэг тосхоной - гурбадахи һуури эзэлэ. Эршүүлэй комантануудай дунда волейболоор «Китой» гэхэн команда эрхимлээ.

Бүхэ барилдаагаар үнгэргэгдэһэн мурьсөөн Буряад ороной мэдээжэ спортсмен байһан, бүхэ барилдаагаар оло дахин республикын оло дахин чемпион болоһон Владимир Митриковэй дурасхаалда зорюулагдаа. Хойто гол нютагай Владимир Сагалуев эдиришүүлэй дунда чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртэбэ. Ветерануудай дунда Петр Хамаганов, Намсарай Дагаев, тренернүүд Эдуард Сыбиков, Ардан Таряшинов гэгшэд эрхимлээ. Харин томошуулай дунда Толтой нютагай Сергей Ханхаев түрүү һуури эзэлэ. Хүндэ шэгнүүртэ Эрдэм Самеев эрхимлээ. Абсолютна чемпионой нэрэ зэргэдэ «Китой» фирмын түлөөлэгшэ Андрей Жамбалов хүртөө.

Хүнгэн атлетикээр үнгэргэгдэһэн мурьсөөнүүдтэ хэрэнэйхид шалгараа.

Валерий БУДАЕВ.

ВОПРОС-ОТВЕТ

За последнюю неделю июля в отдел по защите прав потребителей Роспотребнадзора по РБ поступило восемь вопросов по сфере торговли и бытовых услуг, в том числе купле-продаже различных товаров, возврату товара ненадлежащего качества, три - по расто-

ржению договора купли-продажи, оказания услуг, выполнения работ, по причине, не связанной с качеством товара, оказанной услуги, выполненной работы, один - по возврату комиссий уплаченных при заключении кредитных договоров.

СОТОВЫЙ ТЕЛЕФОН

Купила сотовый телефон в салоне связи. Дома я обнаружила, что телефон поддерживает связь в одностороннем порядке. В этот же день я обратилась в салон с просьбой вернуть деньги за неисправный телефон, но мне отказали в возврате денежных средств и предложили сдать в сервисный центр. Но ведь я приобретала абсолютно новый аппарат! И раз он неисправен, я хочу его вернуть продавцу, а не ремонтировать. Как же все-таки получить свои деньги обратно за товар ненадлежащего качества?

Практически все салоны сотовой связи, стоит лишь покупателю обратиться с жалобой на качество приобретенного телефона, отвлекают его в сервисные центры для ремонта аппарата. Однако это незаконно.

Во-первых, ст.18 Закона РФ «О защите прав потребителей» в случае обнаружения недостатка товара предоставляет потребителю право требовать:

- безвозмездного устранения недостатков товара или возмещения расходов на их исправление потребителем или третьим лицом;
- соразмерного уменьшения покупной цены;
- замены на товар аналогичной марки (модели, артикула);
- замены на такой же товар другой марки (модели, артикула) с соответствующим перерасчетом покупной цены.

Потребитель вместо предъявления этих требований вправе отказаться от исполнения договора купли-продажи и потребовать возврата уплаченной за товар денежной суммы.

Во-вторых, самой частой причиной отказа в возврате денег служит утверждение продавца о том, что мобильные телефоны относятся к «технически сложным товарам» и для их замены или возврата денег необходимо установить наличие существенного недостатка. Под этим термином понимается неустранимый недостаток или недостаток, который не может быть устранен без соразмерных расходов или затрат времени, или выявляется неоднократно, или проявляется вновь после его устранения и т.п. Все бы ничего, только к мобильным телефонам это никакого отношения не имеет, поскольку они не входят в «Перечень технически сложных товаров» в отношении которых требования потребителей об их замене подлежат удовлетворению в случае обнаружения в товарах существенных недостатков» (утвержден Постановлением Правительства РФ № 575 от 13 мая 1997г.).

Мобильный телефон является обычным товаром, а зна-

чит, в случае его ненадлежащего качества потребитель сам выбирает, что для него предпочтительней - заменить, отремонтировать или получить деньги.

Чтобы вернуть деньги за некачественный сотовый телефон, Вам следует, прежде всего, обратиться к директору магазина или индивидуальному предпринимателю в письменной форме. Это может быть заявление или еще лучше претензия, составленная в двух экземплярах. В ней нужно подробно перечислить обнаруженные недостатки, изложить свои требования и указать срок ответа на претензию. Согласно ст. 22 Закона РФ «О защите прав потребителей» требования о возврате денег должны быть удовлетворены в течение десяти дней, замена некачественного товара производится в срок до семи дней, а при необходимости проверки качества товара - в срок до двадцати дней с момента подачи заявления (претензии).

Подготовила Л.ОЧИРОВА.

«Буряадский магазин Найхан дон!» гэдэн саналга тушаал

УУДЗАЯЛ ДАА, НҮХЭДҮҮД!

Найхан залуу найхандан табиһ итгэ сөө суглаһ буряадһан нүхэдиин хөдөдөө дулааханһаар баһагдана. Дээдэ бүрүүлэһаа аһүрэгжэ тарайварһай табиһ жэл үнгэршөөбэ.

Рассиинд Буряадһанай буряадһан жэлүүдээ, байшанһаар, шаһаадаа дүрөөн бэшөөжэ, үүлэһил гэхэ уриһаахи Наян бодил түрүүдээ. Зунай, найраһай гэдэ санга буһаһада харахи сөө гаргажа, үүлэһил даа, нүхэдүүд.

Баяр хүрэгтэ Дашар Хандановһаа АБИДУЕВА. а.Жарин, ул. Цыдынгановһаа, 14. Тел.: 22-3-26.

ЭРХҮҮГЭЙХИДЭЙ ҮРГЭДЭГ ЭМНИГ ТӨӨДЭЙДЭ ЗОРЮУЛАГДАХА

тайлган хаяар, августын 6-да Доодо-Ивалгын мүргэлэй газар дээр «Цахилгаан», «Бүргэд» гэхэн Эрхүүгэй бөө шажантанай эмхинүүдэй ударидагшадтай, бөөнэрэй, удаганарай үүсхэлээр болохонь гэжэ БГУ-гай зал соо эмхидхэгдээн пресс-конференциин үедэ (БГУ-гай Боохоной филиалда урданай бөө мүргэл үзэдэг филиал бии) хүршэ областьоо ерэнэн бүлэг зон соносхобо. Тэдэнэй дунда «Цахилгаан» хүтэлбэрилдэг Ю.Н.Бубаев, «Бүргэдые» ударидадаг Прибайкалийн бөө общинануудай Советэй түрүүлэгшэ И.В.Олзоев, Советэйнь гэшүүн А.Д.Башитов, пресс-секретарь, журналист А.А.Хантуев, «Цахилгаанай» гэшүүд, бөөнэр С.С.Бубаев, П.А.Шабаев, пресс-конференцие хүтэлэгшэ, түүхын эрдэмэй доктор П.Н.Ажунов, гүрэнэй болон нийтын эдэбхитэн, мэдээжэ тренер Г.Н.Манжуев, бэлигтэй спортсмен, дээдэ хэмжээнэй бүхэ барилдаанда оло дахин илагша, суута Олег Алексеев, Англинаа ерэнэн кинооператор, эрдэмэй доктор Джозеф Лонг, бусад хабаадагшад, арад зонойнгоо түлөө үргэл мүргэлөө, тайлгануудаа зориулжа, зобонзондоо туналжа, харгынь сэбэрлэжэ, захажа байхан тухайгаа, мүн уласхоорондын удхатай уулзалганууд (США, Алтай...) тухайгаа фото-слайднуудые харуулан хөөржэ үгөө. Урданайнгаа бөө мүргэл, түрэл хэлээ, ёно заншалаа сахин хамгаалжа, Бүүбэйн Төөдэйн тайлга, Ёрдын наада олон зоной хабаадалгатайгаар,

И.В.Олзоев (зүүн гарнаа нэгэдэхинь)

С.С.Бубаев

П.Н.Ажунов

Д.БАТОРОВАГАЙ фото

эмхи гуримтайгаар үнгэргээн тухайгаа тайлбарилба. Алтайда болоһон уласхоорондын тайлганда Камчаткын, Киргизин, Яхадай, Алтайн, Шотландин, Англиин, Монголой, бусад газарай бөө шажантан суларжа, тайлга бүтээгээ. Тиихэ үедэ хаанаһааб даа 9 бүргэд элин ерээжэ, олониие гайхуулан байна. Харин Америкэдэ Пирамидануудай нуурай дэргэдэ (Невада штат) нютагайнь бурхадта тарасуунаар үргөө, харин Тахо нуурай - Байгалтай анда нуурай хажууда үргэл мүргэл хэжэ, вашо, поюты (үнэхөөрөө немэ) угуудтай хамта эб найрамдалаа (эб найрамдалай тамхи татажа байжа...) батадхаан байна. Бөөлэлгын ая (аялга) манда дүтэрхи байна. Оройдоол 1600 вашо угтай, 2600 поюты угтай зон тоологдоно гэжэ мэдэбэбди. Мүнөө үедэ Манхай гэжэ нэрэтэй Эрхүүгэй нан-

гин газар бог шоройһоо олондо мэдээжэ спортсмен Александр Богомоев, бусад залуу эдэбхитэд эндэ оролдолго гаргана, түрэл дайдаяа сэбэрлэнэ гэжэ хөөрөөһөөнь мэдээжэ абаабди. - 20 жэлдэ аша туһатай ажалаа ябуулжа байһан «Цахилгаанда» Эрхүүгэй 68 бөөнэр тоологдоно. Залуу зон бурханаа, уг унгаа, удхаа мартажа байна. Тиимэһээ Прибайкалийн бурядуудые үргэдэг, дэмжэдэг Эмниг Төөдэйнгөө тайлга Доодо-Ивалгада бүтээжэ, бүхы зондоо туһалха хүсэлтэйбди. Тиихэдэ Усть-Ордада августын 4-дэ нэгдэхэ буддын дасанда бэлэг сэлэгтэй ошохообди, - гэжэ Семен Сергеевич Бубаев хэлэбэ. - Соёлой нэгэ хуби болохо урданайнгаа бөө шажание хамгаалжа, дэлгэрүүлжэ, угаа хүндэлжэ, хэлээ, ёно заншалаа үргэжэ, билэ ондоо яхатанһаа ондоо зон гээшэбди гэжэ хару-

улха, омогорхохо ёһотойбди. Ёрдын тайлганда хамтааран тайлгаа, ёохороо бүтээжэ, урданайнгаа заншал хэргээгээбди. Угаа, удхаа, бурхан шажангаа хүндэлөөгүй зон хосорхо жэшээтэй, - гэжэ хөөрөөһөн Игорь Владимирович Олзоев түүхын хуудаһануудые дурдаа. Ехэ бэрхэ Эмниг Төөдэй тухай һонин домог бии гэжэ хэлэһэн Павел Афанасьевич Шабаев бидэндэ материал дамжуулаа. Эхирэд-Булагадай районой Харануудта түрэнэн басаган баһаһаа үншэрөө, Булууста үбгэн хүндэ хадамда гараа. Шэнэ түрэлхидын бөөгэй шанга угтай, удхатай байһан басагые тоогоогүй, тиихэдэнь тэрэйдэжэ, Байгалһаа зүүлжээ гараа. Голой эрьсэдэ тэрэниие олоһон наһажал хүн ехэ басагантаяа тэрэ эхэнэрые үхибүүтэйн гэртээ, бүлэдөө абаба. Тиихэдэнь бэлиг шадабаринь бүри ехэ бо-

лоо. Зүүн Буряадта ажаһуудаг Эрхүүгэй зон (баруун буряадуд) нэрэтэ тайлгандань хабаадажа, ерээдүйнгөө, хүүгэд, ашанарайнгаа харгы нээхэ, сэбэрлэхэ, арюудхаха ёһотой болоо. Анхан 1992 ондо 100 хүрээжэ байһан, Харануудай Бутуухайн Михаил үүсхэл гаргажа, гол бөө Петр Хамаганов тайлганайнь ёһо бүтээгээ һэн. Эхирэд-Булагадай, Баяндайн, Ойхонной, Качугай («Цахилгаан» НПО), харин Оһын, Боохоной, Нүхэдэй, Алайрай («Бүргэд» НПО) районуудай хүн зон энэ тайлганда эдэбхитэйгээр булта августын 6-да хабаадыг гэжэ Павел Афанасьевич Шабаев хандана. Иимэ телефоноор хонходыт гэжэ уншагшадаа уряална: 64-16-61, 8-902-5641-661.

Аяншалга – аятай хаһа

«ЕХЭ ОЙН БАЯРАА ЕВРОПОДО УГТААБ...»

Энэ хабар Агын тойрогой Хүнхэр нютагта түрэнэн, концерт нааданда, зүжэг найруудадар ябах аргагүй дуратай Юрий Ринчинович ЦЫБЕНОВ 70 наһанайнгаа дабаа дабажа, ехэ ойн баяраа Европодо, үзэсхэлэн хайхан Парижда угтаһан, баясаһан байха юм. Юуб гэхэдэ, заншалта ёһоор найраа хэнгүй, харин Европын 5 гүрэнүүдээр аяншалха, тиин юбилейгээ угтаха гэжэ шийдэһэн пенсионер, наһанайнгаа амаралтада үни гараһан ажалай ветеран хайхан газар дэлхэе харыхаяа «Тюмень» гэхэн нефть буйлуулгын компаниин мэдэлэй «Юртэк»

гэхэн гурфирмэдэ хандаа. Тиигэжэ Евротур шэлэжэ, аяар холын Польшо, Германи, Голланди, Бельги, Франци зоринон байна. - Үзэсхэлэн гоё оронудые, нийслэл хотонуудые хаража хайхашаагааб, баясааб. 1825 ондо суута Польшын композитор Шопенэй концерт дээрэ Мошелесэй «Аллегро» аргагүй гоёор гүйсэхэдэнь, I Александр хаан бахархан баясажа, бэлэлиг бэлэглэһэн юм гэжэ мэдэжэ абаабди. Эндэ I Александр хаанай шудхамал гоё хүүргээр ябаабди. Хаа-хаанагүй гоё ордонуудые,

һүмэнүүдые, музейнүүдые хараабди, һонин түүхэнүүдтэй танилсаабди. Германиин Бранденбургска үүдэнэй, Франциин суута Луврын дэргэдэ (музей соо алдаршаһан Джокондые харахаяа ханаһан зон олон), Эйфелевэ башниин дээрэ фотозурагуудаа абхуулаабди, бэлигтэй уран гартанай бүтээһэн хүмэнүүдээр, зурагуудаар, гайхалтай хайхан хэрэгсэлнүүдые гоёшоогообди. Дабтагдашагүй өөрын шэнжэ шанарнуудтай, үзэсхэлэн хайхан газарнуудтай Берлин, Варшава, Амстердам, Брюссель, Париж бидэниие, аяншалагшадые гайхуул-

ба. Музейн орон гэгдэдэг Дрезден ехэ гоё хото болонхой байна. Аяншалагшадые хангаһан транспорт, харгыннууд, отель, зохид буудалнууд, эдэ хоол үндэр хэмжээндэ сэгнэхээр, һайн жэшээ абамаар байна. Аяар холын Парижда түрэнэн үдэрөө – 70 наһанайнгаа оёе тэмдэглэхэндээ, угтаһандаа баяртайб. Гэбэшье түрэнэн дайда, түрэл нютагһаа хайхан юумэ энэ дэлхэй дээрэ үгы гэхэ байнаб. «Баян талын аялга» гэхэн радиожурналаар юбилейгээр хани халуунаар амаршалһан, хайхан дуу бэлэглэһэн хүгжэмтэ таһагай автор, журналист

Ешигма Цыбеновада, «Эсэгэ ороной үмэнэ габьяатай байһанай түлөө» гэхэн орденной медальда хүртэгшэ, бэрхэ диктор Баатар Цыбенотвэ, бусад нүхэдтөө үнэн зүрхэнэй баяр хүргэнэб, - гэжэ Ю.Р.Цыбенов гэр бүлынгөө зүгһөө баяр баясхалангаа мэдүүлнэ, хаяар декабрь соо 90 жэлэйнгээ ойн баярые угтаха эгээл дуратайгаар уншадаг «Буряад үнэн» газетынгээ коллективтэ үшөө ехэ амжалта хүсэнэ. Тус хуудаһа Бэлигма ОРБОДОЕВА бэлдэбэ.

Хүүгэдые хамгаалха асуудалаар россиин-американ форум

ЗУУГААД ХАБААДАГШАДЫЕ СУГЛУУЛАА

Буряад Республикада эдэ үдэрнүүдтэ россиин-американ форум үнгэржэ байна. Эндэ Америкэнээ болон Россиин 37 регионһоо хабаадагшад ержэ, үхибүүдые хамгаалалгын асуудалнуудые хэлсэжэ байна. Олон тоото хэмжээ ябуулганууд августын 1-һээ 6 болотор үнгэрхэ.

Мүнөө үедэ үхибүүдэй аюултай байдалтай дайралдалга тухай тус форумой хабаадагшад «түхэрээн шэрээ» дээрэ хэлсээ. Эндэ США-гай, Россиин хотонуудай захиргаануудай, нийтын нэгэдэлнүүдэй түлөөлэгшэд хабаадаа.

РАМН-ай ахамад эрдэмтэ ажаллагша Ирина Шурыгинагай доклад сугларгашад хонирхол татаа. Росси дотор үхибүүд олоор наһа барана. Олон үхибүүд гэнтын ушарһаа наһа барана, бээдэ гар хүрэнэ.

Европо дотор Росси үхибүүдэй үхэлэй тоогоор түрүүшын нуурида байна. Харгын аюулһаа наһа бараһан тоогоор - нэгэдэхи нуурида. Уһанда шэнгэлгээр - дүрбэдэхи нуурида. Харин Ирина Шурыгинагай хэлһээр, Казань хотодо үнгэрһэн аюулай нүүлээр баһал - түрүүшын нуурида.

Форумдо хабаадагшад Кабанскын аймагай Сухая гэнэн нютаг ошоожо, ажалаа үргэлжэлүүлхэ. Эндэ семинарнууд, «түхэрээн шэрээнүүд», мастер-классууд үнгэрхэ.

С.ДОНДКОВАГАЙ фото

СЭСЭРЛИГҮҮД ОЛООР БАРИГДАНА

Россиин-американ форумой хэмжээн-дэ «Защита детства в контексте государственной демографической политики» гэнэн суглаан үнгэрөө.

«Үхибүүдые хамгаалалгын ажалда ондоо шэнэ арга оруулалга тухай хэлсэжэ байнабди. Энэ шэнэ системын гол удха - хүндэ байдалда ороһон бүлэнүүдые урид элирүүлжэ, тэдэнээр ажал ябуулга болоно», - гэжэ Буряад Республика Президент Вячеслав Наговицын хэлэнэ.

Иймэ ажал хайнаар ябуулагдабал, үншэн үхибүүд үсөөн болохо. Пүүлэй үедэ республика дотор хүүгэдэй гэрнүүдтэ ажаллажа байһан мэргэжл-дажа байна.

«Харин үншэн үхибүүд булта үгы

болошохогүй. Ямаршые ажал ябуулагдаашые хаа, үншэн үхибүүд байха. Тийгээ хаа, стационарна эмхинүүдтэ үхибүүдэй удаан байхагүйн тула, үхибүү үргэжэ абаха дуратай бүлэнүүдэй мэдээсэлэй бааза байха ёһотой. Үншэн үхибүүд хүүгэдэй гэртэ эльгэгдэнгүй, шэнэ эжы, абатай болохо арга бии болохо байгаа», - гэжэ Вячеслав Наговицын тэмдэглэнэ.

Хүүгэдэй гэрнүүдэй үгы болоходо, тэндэ ажаллажа байһан мэргэжл-тэд ажал үгы үлэхэгүй. Бүлэнүүдые харгалзалха түбүүд, үхибүү үргэжэ абаха дуратай бүлэнүүдэй хуралсалай хургуулинууд байгуулагдаха. Хүүгэдэй гэрнүүдтэ ажаллажа байһан мэргэжл-тэд эндэ хүдэлхэ аргатай.

Россиин Президентын Сибириин фе-

деральна округой полпредэй орлошо Любовь Бурда Сибириин хотонууд хүүгэдэй сэсэрлигээр хэр хангаданхайб гэжэ хөөрөжэ үгэбэ.

Тэрэнэй тэмдэглэхээр, хүүгэдэй сэсэрлигүүд ехээр дуталдана. Ганса хэдэн регионууд тус асуудалаар хайнаар ажалаа ябуулна. Буряад Республикада 2011 ондо дүрбэн хүүгэдэй шэнэ сэсэрлигүүд баригдаа.

«Сибириин федеральна округто байгша ондо найман хүүгэдэй сэсэрлигүүд баригдаа. Тэдэнэй дүрбэнийн - Буряад Республикада. Энэ ехэ хайн гэжэ хананаб», - гэжэ Любовь Бурда хэлэнэ.

Эржена БАТОВА.

АМЕРИКЫН ЭРДЭМТЭН БУРЯАД ХЭЛЭ ШУДАЛНА

Манай Буряад орондо хари гүрэнэй эрхэтэд олоор ердэг гэжэ мэдэжэ. Олонинь аяншална, зариманинь ажал бэдэрнэ. Харин Роберт Монтгомери буряад хэлэ шудална. Эдэ үдэрнүүдтэ Америкын эрдэмтэн Буряадай гүрэнэй университедэй дэргэдэ Цымжит Бадмажаповна Базаровагай ударидалга доро буряад хэлэ шудална.

Уржадэр Роберт Монтгомеритэй уулзахадамнай, уһан буряад хэлэн дээрэ зугаалжа байхадань, гайхалтай байгаа. «Яагаад нимэ богони болзор соо буряад хэлэ үзөөб?» - гэхэ мэтэ асуудалнууд гараадхёо.

Роберт Монтгомери буряад хэлэ үнинэй шудална. Харин мүнөө тэрэ буряад хэлэнэй грамматика ойлгохо гэжэ оролдоо. Өөрөө багша хадаа манай хэлэ үзэлгэдэ ехэ оролдосотойгоор хандаа, - гээд Цымжит Бадмажаповна хөөрэнэ.

Америкын Холбоото Штадуудай Кливленд хотын нэгэ колледждо Роберт Монтгомери түүхэ заана. Түхэрээн 20 жэлэй саада тээ тэрэ Улаан-Үдэ ержэ, буряад хэлэн тухай Игнатий Дмитриевич Бураевай ударидалга доро эрдэмэй ажал бэлдэжэ, докторой диссертаци хамгаалаа. Тус ажалаа үргэлжэлүүлжэ, 2005 ондо англи хэлэн дээрэ манай буряад хэлэн, нютаг, түүхэ, соёл тухай 350-яад хуудаһатай ном хэблүүлэ.

Тэрэл 1991 ондо Роберт багша буряад дангина басаган, үндэр хадата Аха нютагһаа уг гарбалтай Ешин Хорло Дугароватай уулзаха хуби заяатай

байшоо. «Үндэр гоё, нарихан, мойһон хара нюдэтэй дангина басагые абаһаар лэ обёорооб. 4-5 нара соо уулзажа, гэр бүлэ болохоо шиддээбди», - гээд Роберт багша ханамжална.

1992 онһоо Ешин Хорло Роберт хоёр Кливленд хотодо ажаһууна. «Ешин Хорло эрдэмтэн юм. Мүнөө номой санда ажаллана, сүлөө сагтаа эрдэм шэнжэлгээ үргэлжэлүүлнэ. Би басагатайб. 15 наһатай Энхэ-Туяамнай буряад, орол хэлэ эжыдээ заалгана. Байгаали, динозавр, аяншалга, ном, компьютер, француз ба немец хэлэнүүд - эдэ бүгэдэ юмээр хонирхоно. Энхэ-Туяа палеонтолог болохо ханаатай», - гээд Роберт Монтгомери хөөрэнэ.

Роберт багшын хэлэхээр, гэр бүлөөрөө Сагаан нарын хайндэрье тэмдэглэхэ дуратай. «Бүтүү үдэр гэр соогоо сэрбэрлэнэбди, бурхандаа зула бадараанабди. Сагаалганай үдэр наранай гараха үедэ заал хаа, сэржэм үргэхэ заншал бии. Энэ үедэ бууза гэртээ шанажа эдихэдэ гоё даа», - гээд америкын эрдэмтэн хөөрэнэ.

Америкын эрдэмтэнэй хэлэхээр, хари гүрэнэй эрхэтэдэй буряад хэлээр хонирхоходо, тиймэшые гайхалтай юмэн бэшэ. «Нэн түрүүн Россиин түүхэ шэнжэлхэдэ, Монгол ба Сибириин үндэһе яһатануудаар хонирхооб. Иигэжэ буряад хэлэндэ дурлааб. Англи хэлэнэй зэргэсүүлхэдэ, буряад хэлэнэй лексикэ, фонетикэ, морфологи, синтаксис юрэдөө ондоо байна, оройдоошые холбоогүй юм.

Багша ба шаби - Р.Монтгомери ба Ц.Б.Базарова

Ешин Хорло нүхэрэнь

Энхэ Туяа басаганинь

Харин буряад хэлэ үзэхэдэ, орёо байбашые, үгэнүүдэинь жаса ехэ баян байна», - гээд Роберт багша ханамжална.

Роберт Монтгомери Улаан-Үдэдэ 1991, 2003, 2008 онуудта ерээ. Буряадайманай ниислэлэй гоё боложо байһые абаһаар лэ тэмдэглэнэ. «Ерэхэ бүри Улаан-Үдэ хайхан болоно. Шэнэ дансангууд, үндэр байшангууд, фонтанууд, томо хүшөөнүүд, хүүргэнүүд баригдаа. Ургамал сээсүүд ехээр таригдадаг болоно. Энэ Улаан-Үдэ шэмэглэнэ», - гээд Роберт багша хэлэнэ.

Мүнөө Улаан-Үдэ ерэхэдэ, Роберт багша ганса буряад хэлэ шудалаа бэшэ, мүн театр киногоор ябаа. «Намда хальбэн шэнэлэгдэһэн оперо болон баледэй театр хайшаагдаа. «Эхэ булад баатар» жүжэгтэ ошооб. Артистнарай костюмууд, хонгёо хайхан хоолойнуудые гоёшоогооб. Нүүдэлшэдэй аялга дуунай фестивалиин монголой бүлэгэй концерт харааб», - гээд Роберт багша хэлэнэ.

Республикымнай Түнхэнэй, Ахын аймагуудай үндэр хаданууд, ой тайга Роберт багшын зүрхэ сэдхэхэдэ дүтөөр хадуудаа.

Иигэжэ Америкын эрдэмтэнэй уһан буряад хэлэн дээрэ хөөрэлдэжэ байхадань урматтай байна. Тиймэһээ түрэл хэлэе мэдэдэггүй хүбүүд, басагадта эшэбэритэй болохо гү?

Борис БАЛДАНОВ.
Авторай болон гэр бүлын альбомой фото-зурагууд.

14.40, 15.00, 16.05, 17.30, 18.35, 19.00, 19.20, 20.30, 22.00, 00.00

СТС «БАЙКАЛ»

06.00, 06.55, 07.00, 08.00, 09.00

09.30, 11.25, 13.00, 14.00, 14.00, 14.30, 15.00, 17.30, 18.30, 19.00, 20.00, 21.00, 00.00, 01.50

НТВ

07.00, 09.30

10.30, 11.00, 11.20, 11.55, 13.00, 14.30, 17.30, 20.30, 22.30, 00.20, 01.35, 02.20

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30

"Сейчас", 07.10, 07.55, 08.00, 10.25, 11.30, 11.40, 13.45, 17.00, 21.00, 23.00, 01.00, 02.35

ДТВ

09.00, 11.00, 11.30, 12.00, 12.30, 14.30, 15.30, 16.00, 16.30, 18.30, 19.30, 20.30, 00.30, 02.30

Суббота, 13

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00, 07.15, 09.10, 10.00, 10.40, 11.15, 11.55, 13.20, 14.20, 15.20, 16.20, 17.20, 18.20, 19.50, 20.55, 22.00, 22.15, 23.50, 01.35, 03.30

«РОССИЯ»

06.40, 08.30, 09.00, 09.10, 09.20, 11.05, 11.20, 11.30

11.40, 12.20, 12.50, 13.20, 17.30, 19.20, 23.50, 01.55

КУЛЬТУРА

07.30, 11.00, 11.10, 11.40, 13.15, 13.45, 14.40, 15.40, 16.20, 18.20, 18.50, 19.45, 22.15, 23.40, 00.35, 01.25, 02.40

АРИГ УС

08.00, 08.30, 08.50

09.40, 10.30, 11.30, 12.30, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.00, 20.00, 22.10, 23.00, 00.00, 00.30, 01.00

ТИВИКОМ

06.30, 07.25, 08.25, 09.25, 10.25, 11.25, 12.25, 18.25, 19.25, 20.25, 00.25, 22.50, 06.35, 07.00, 07.35, 08.00, 08.10, 08.50, 10.00, 11.45, 13.00, 17.00, 17.30, 18.30

19.30, 20.00, 21.00, 23.00

СТС «БАЙКАЛ»

06.00, 08.00, 08.20, 08.30, 09.00, 10.00, 11.00, 12.00, 14.00, 16.30, 17.00, 21.00, 01.35

НТВ

06.50, 07.05, 09.00, 09.20, 09.45, 10.20, 11.20, 11.50, 13.00, 14.20, 16.05

17.05, 18.05, 19.00, 21.20, 22.15, 22.50, 00.40, 02.50

5 КАНАЛ

07.00, 09.40, 11.00, 12.00, 20.00, 00.00, 01.55

ДТВ

09.00, 11.00, 11.30, 12.30, 14.30, 16.30, 17.30, 19.10, 21.30, 23.30, 01.30, 02.00, 03.00, 03.30

Воскресенье, 14

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00, 07.10, 08.50, 09.20, 10.10, 11.15, 11.35, 12.30, 17.35, 20.10, 22.00, 22.20, 23.25, 00.15, 01.35, 03.25

«РОССИЯ»

06.55, 08.50, 10.40, 11.20, 12.00, 12.10, 12.25, 15.20, 16.55, 18.50

21.35, 23.35, 01.35

КУЛЬТУРА

07.30, 11.00, 11.00, 11.10, 11.40, 13.20, 13.50, 15.30, 16.20, 17.00, 17.40, 20.00, 20.40, 22.05, 23.25, 01.10, 02.45

АРИГ УС

08.00, 08.55, 09.10, 09.30

10.00, 10.45, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 17.00, 20.00, 22.05, 23.00, 00.00, 00.30

ТИВИКОМ

06.30, 07.25, 08.25, 09.25, 10.25, 11.25, 12.25, 18.25, 19.25, 20.25, 22.50, 00.25, 06.35, 07.05, 08.00, 08.10, 08.40, 09.10, 09.40, 11.00, 12.40, 16.10, 16.40, 18.30, 19.30, 20.10, 20.30, 21.00

23.10

СТС «БАЙКАЛ»

06.00, 08.00, 08.20, 08.30, 09.00, 10.45, 11.00, 12.00, 13.00, 15.00, 19.30, 21.00, 22.45, 00.15, 02.10

НТВ

06.55, 07.05, 09.00, 09.20, 09.45, 10.25, 11.20, 11.55, 13.00, 14.20, 16.05, 17.05, 18.05

19.00, 21.20, 00.35, 01.40, 02.10

5 КАНАЛ

07.00, 07.55, 08.50, 09.50, 11.00, 11.10, 12.00, 13.25, 20.00, 00.05, 02.05

ДТВ

09.00, 11.00, 11.30, 12.30, 14.30, 16.30, 17.30, 20.30, 22.30, 01.30, 02.00, 03.00, 03.30

Буряадаар хэлэжэ һурая

ЗАПОМНИТЕ СЛОВАРЬ-МИНИМУМ

Би - я, бидэ - мы, энэ - это/т/, ехэ - большой, бага/заа - маленький, хэхэ - делать, хааха - закрывать, эдихэ - есть, кушать, хээээ? - когда?, абаха - брать, брать.

Гар - рука, газар - земля, гэр - дом, гоё - красивый, ном - книга, хэрэг - дело, бэлэг - подарок, ёһо - обычай, орон - кровать, сэсэг - цветок, хоёр - два, гал - огонь, саг - время.

ВЫУЧИТЕ СКОРОГОВОРКИ:

Бадма бага баха хараба,
Балбар баһа баха барива.
Хаб хаб хабатайб,
Бор бор бодолтойб.

Хон хонхон
Хоёр хонхон,
Дон донхон
Долоон домбохон.

Таа, бү таа
Тарган таршаа.
Заа, бү заа
Заан газгаа.

ЗАПОЛНИТЕ ПРОПУСКИ БУРЯТСКИМИ ЭКВИВАЛЕНТАМИ, ПЕРЕВЕДИТЕ

Эхэ... (воротник) абаа. ... (отец) хэб хээ. Аха... (лягушка) хараа.

Би... (большой) хэб хээб. Аха... (еда) хээ. ... (я) энэ эдээ эдээб. Эхэ... (когда) эдээ хээб?

ПОДБЕРИТЕ СООТВЕТСТВУЮЩЕЕ СЛОВО

Мы	абаха
кушать	эдихэ
большой	хааха
брат	заха
воротник	бидэ
закрывать	ехэ

ПОГОВОРИМ ПО-БУРЯТСКИ

Образец: Эта книга.
Это книга?
Да.
Нет.
Что это?

Энэ ном.
Энэ ном гү?
Тиймэ. /Энэ ном/
Үгы. /Энэ ном бэшэ/
Энэ юун бэ?

Скажите, что это? - Энэ юун бэ? Пользуйтесь данными ниже словами. Энэ...

эдээн, заха, бэхэ, сэсэг, гар, бэлэг, гэр, орон, гал.

Л.НАМЖИЛОН.
«Оюун түлхюур» гэжэ номһоо.

ОЗНАКОМЬТЕСЬ СО СЛЕДУЮЩИМИ СЛОВАМИ, ОТРАБОТАЙТЕ ИХ ПРОИЗНОШЕНИЕ:

би - я, бидэ - мы, аба - отец, аха - брат, эхэ - мать, хаба - сила, бэхэ - чернила, баха - лягушка, эб - согласие, хэб - образец, хээ - узор, хини - воздух, аза - удача, эдээн - еда, хада - гора, заха - воротник, абаха - брать, брать, адаха - порезаться, дааха - осилить, поднимать, хадаха - прибивать, пришивать, хааха - закрывать, хэхэ - делать, хазаха - кусаться, эдихэ - есть, кушать, заа, бага - маленький, ехэ - большой, энэ - этот, хээээ? - когда?

ШОГ ТААБАРИНУУД

Шог таабаринууды таахань хүндэшг. Алба тааха бэшэ. Хүүгэд таагааһыггүй һаа, хүнэй хэлэһэн харюугаар сэдьхэлээ ханаад, дуулаһан таабария ондоо нүхэдтөө таалгаха дуратай байдаг. Гэхэ зуура нэгэ доро 1-2 шог таабаринаа олоор дурадханаһанай үлүү.

Доро шог таабаринуудай эсэһэнүүды дурадханабди.

1. Ямар гүрэнни толгойдоо үмдөөд ябажа болохоб? (Панама).
2. Европын ямар гүрэнэй ниислэл хото сабшагдһан үбһэн дээрэ байдаг бэ? (Париж Сенэ дээрэ).
3. Ямар город ниидэдэг бэ? (Орел).
4. Ямар мүрэнни хутагаар отолжо болохоб? (Прут).
5. Ямар газар нэгэшье хуушардаггүйб? (Шэнэ Газар).

6. Ямар амһарта сооһоо эдижэ болохгүйб? (Хоохон амһарта сооһоо).
7. Хоб хооһоор хэды үндэгэ эдижэ болохоб? (Нэгэ, бусадыйн үлэн хоохон бэйэ байхадаа эдиһэн болоно).
8. Ямар үгэ ходоодоо буруу байдаг бэ? («Буруу» гэхэн үгэ).
9. Бороогой орожо байхада, турлаг ямар модон дээрэ һунаб? (Нойтон модон дээрэ).
10. Яблокын нэгэ хахад юунтэй адлиб? (Нүгөө хахадтаяа адли).
11. Шэгшүүр соо уһа асаржа болохо гү? (Уһанай хүрэхэхэдэ, асаржа болохо).
12. Али үедэ хүн таһалга соо тархигүй байжа болохоб? (Сонхоор толгойгоо булттайлгаад байхадаа).
13. Ямар асуудалда хэншые «тийгэнэ, тиймэ» гэжэ харюусахагүйб? (Унтажа байһан хүн «Та унтана гүт?» гэхэн асуудалда харюусахагүй).
14. Нюдөө хаагаад байхадаа, юу хаража болохоб? (Зүүдэ).
15. Далай соо ямар шулуун байхагүйб? (Хуурай).

АЖАГЛАЛТА: шог таабаринууд ородһоо абтаа.

КРОССВОРД

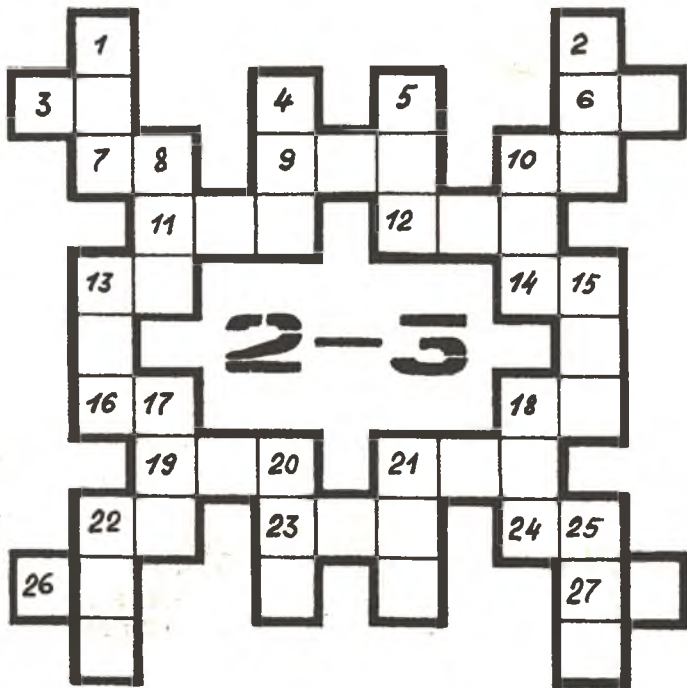
ХАЖУУ ТЭЭШЭЭ:

3. Эдээ хоол гэхэ гү, али тэрэнэй шэмэ.
6. Мангирай хурса үнэр.
7. Тээ гэндэ тээхэлжэн, тэрэ саана яахалжан, хаанай хүбүүн хараалһан, хара нохой дахуулһан (таабари).
9. Туруугаан.
10. Бүдэй үргэн наринай хэмжүүр.
11. Хашхараан, дуудан.
12. Хоёр эхэ табаад хүбүүтэй (таабари).
- 13.... дом (эхир үгэ).
14. ... нэгэтэн эбдрэхгүй, үгэ нэгэтэн үхэхгүй (оньһон үгэ).
16. Хониной ноондохихи тоһон.
18. ... ехэтэ дошхон, эрдэм ехэтэ номгон (оньһон үгэ).
19. Хүлигэ (синоним).
21. Пам шэнги һадариг, хара шэнги түхэрэн (таабари).
22. Жэжэхэн сэсэгүүдтэй, хурса үнэртэй, гашуун амтатай ургамал.
23. Бүдүүн эзы бүхэһөөн барагдаа (таабари).
24. Малай тамга, гэмдэг.
26. Үбэлдөө дулаасуулдаг, зундаа һэрюусүүлдэг (таабари).
27. Үгын нэгэ хуби.

ДЭЭРЭНЭЭ ДООШОО:

1. Хусань үбһөө мүргөө, үхэрынь газараа мүргөө (таабари).
2. Халуу буулгадаг ламын эм.
4. Үбһэ ногооной үлэгдэл.
5. Уран мэргэн үгэ, наадан зугаа.
8. Самса бэшэ аад, оёотой, хүн бэшэ аад, зугаатай (таабари).
10. ... доргон болохо (фразеологизм).
13. Юумэнэй харюул.
15. Наринхан утануудаар нэхэгдэхэн эд.
17. Хүлэй нэгэ хуби.
18. Юумэнэй хурса, үзүүртэй тала.
20. Түрлэй хүн.
21. Баханаг дээрэ баха (таабари).
22. Хамта ажаһуудаг түрэл хүнүүд.
25. Хүнэй, амитанай тэмдэг, сараа.

Баир ГОМБОЕВ зохёобо.
Виктория АЛАГУЕВАГАЙ зурагууд.

КРОССВОРДЫН ХАРЮУ.
Хажуу тээшээ: 3. Үг, 6. Ал, 7. Ан, 9. Оро, 10. Эн, 11. Оор, 12. Гар, 13. Ом, 14. Эб, 16. Эр, 18. Эр, 19. Үг, 21. Мөөр, 22. Ав, 23. Хин, 24. Им, 26. Ой, 27. Үс.
Дээрһэн эсэһэнүүд: 1. Үла, 2. Тан, 4. Хор, 5. Шот, 8. Ном, 10. Эр, 13. Эшэ, 15. Бүд, 17. Гүл, 18. Эрн, 20. Аха, 21. Мин, 22. Авт, 25. Мүр.

ТАБАН СЭСЭГҮҮД

Хаан Алтан Уулымни
Хабсагайн үндэр оройдо
Улаан ганса Сэсэг
Урдаһаам хараад үлыгөө.
Хүнэй үтэлэн байхада,
Хүшэр байна гансаардахада.
Гансахан Сэсэг хабсагайн оройдо
Гажаран гунхана хэбэртэй.

Алтан гургалдай гэжэ
Агуу гүрэн нэрлээ шамай.
Буряадай дууша Сэсэг гээд
Би мүнөө магтанам.
Шабар соогуур зуурангүй,
Шулуун дээгүүр харьялһан.
Хүхы мэтэ Шойдагбаева
Хадаһаа бууһан горхоншууш.

Гоёолтын түлөө бэшэ –
Газар манай тоонто гэжэ
Үнгын Сэсэгүүд дасан соо
Ургадаг байбал һайхан һэн.
Дошхон сахилгаанда ялас гээд,
Дасанай мүргэл Бурханда хүрэдэг.
Альган дээрэ арад зонин
Алтан Сэсэгтэ Дасан баридаг.

Аба эжын агуу хэлэн
Аманда үсөөн ородог болоо.
Хүн шубуун хуһан сэргэ хоёрнай
Хаража манаа байна ёһотой.
Буряад арадай Зүрхэн-Сэсэг
Байгалай оёорто орохо ханаатай.
Буряадай нангин Бадма Сэсэг
Бууха ханаатай Алханаһаа.

Байгал далайн эрьедэ
Баяртай Сэсэг найгана.
Дээрэ томо зүгы
Дуран соо гаргажархёод.
Садаһаяа мэдэлдэггүй зүгы
Сэсэгэй худал сүмэлжэ,
Амтатай тоһын доло хороод,
Арилаа дахин ерэхгүйгөөр.

Дондок БАДМАЖАПОВ.

Харгана нютаг.